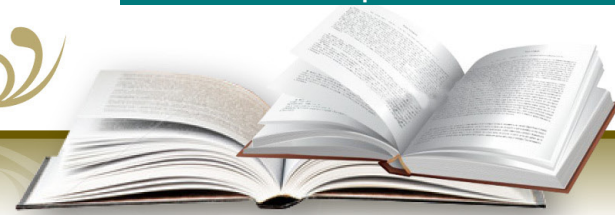

תורה והוראה

464

פרשת שלח תשע"ט

קורא יקר,

בפרשת השבוע אנו מוצאים את פרשת ציצית, המצווה עלינו את מצוות 'ולא תתורו' (טו, לט): "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". כפי שמבאר רש"י, הרי ש"העין רואה, והלב חומד, והגוף עושה את העבירות". מצוות ציצית מזכירה לנו אפוא את המחויבות לבורא העולם.

מהו תוכן עניינה של ראייה אסורה המכשילה את האדם, ואיך מצוות ציצית מסוגלת לתיקונה?

נראה שראייה המביאה את האדם לידי חטא היא ראייה חיצונית ושטחית של המציאות, כלומר, ראייה הרואה את הדברים כפי שהם נראים כלפי חוץ ואינה מתייחסת לעומק המציאות ומשמעותה. החטא של אכילת עץ הדעת מתחיל בראייה מהסוג הזה (בראשית ב, ו): "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים". הראייה הייתה ראייה של חיצוניות, ראייה של "תאוה לעינים", ולא ראייה של תוכן.

כך הוא גם העניין הכללי של "שמירת עיניים". אדם שכלל אינו נזהר בשמירת עיניו נמצא שכל חייו הוא מסתכל על המציאות באופן רדוד ושטחי. אותה ראייה שטחית מספקת גירוי ליצריו, ומאבדת את התוכן העדין שבפנימיות הדברים.

כנגד הסתכלות זו על העולם בא פתיל

מאמר השבוע עוסק בשאלת חפצי משווה השייכים לאחרים שלא מדעתם. האם מותר לאדם לקחת חפץ של מצווה של חברו בלי לשאול את דעתו? האם לקיחה כזו יכולה להעביר בעלות לנוטל, כפי שנדרש לצורך מצוות ציצית? מה ההבחנה לעניין זה בין טלית לבין אתרוג? והאם מותר להשתמש בספרים של אחרים בלי רשותם? בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע.

השימוש בטלית חבירו שלא מדעתו

אחת הדרישות היסודיות לקיום מצוות ציצית היא שהבגד שעליו מטילים את הציצית - הטלית של בית הכנסת או הטלית קטן שאנו לובשים כל היום - יהיה שייך ללובש עצמו. הלכה בסיסית זו מעלה שאלה חשובה הנוגעת לטלית שאולה: האם ניתן לקיים את מצוות ציצית בטלית שאולה, ואם מותר לאדם לקחת טליתו של חברו שלא מדעתו, ולהשתמש בה לקיום מצוות ציצית?

כפי שנראה בהמשך, כאשר אדם שואל טלית מחבירו מדעתו, יש הנחה שבעל הטלית מקנה אותו לשואל, גם אם הדבר לא נאמר בפירוש, כדי שהשואל יוכל לקיים בה את מצוותו (ע"י במשנה ברורה, סימן יד, ס"ק יא, שכתב שייתכן כי הלכה זו נאמרה דווקא במי ששואל טלית לצורך תפילה, ולא במי ששואל טלית רק לצורך "כבוד", כגון לשם ברכת הכהנים או עליה לתורה). הרא"ש (חולין פרק ח, סימן כו) מבאר שכיון שבעלות על הטלית היא תנאי לקיום המצווה, הרי שמי שמשאיל את הטלית לחבירו לשם קיום המצווה בוודאי מקנה לו את הטלית ב"מתנה על-מנת להחזיר". הטלית עוברת לרשותו של השואל, והוא מקיים אפוא את מצוותו, בתנאי שהשואל יחזיר לבסוף את הטלית לבעליה.

אך האם מותר לאדם לקחת את טליתו של חברו **שלא מדעתו**? שאלה זו שכיחה במיוחד עבור כהנים שאינם נשואים, הצריכים טלית לברכת הכהנים - אך היא רלוונטית אף לכולנו, במקרים של שכחת הטלית או נסיבות שבהן אין לאדם את טליתו בבית הכנסת. האם ניתן פשוט לקחת כל טלית מצויה לשם שימוש אישי? והאם כלל דומה נאמר גם בשאר חפצי מצווה? בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

שימוש או קניין?

ככלל, אסור לאדם לקחת דבר מרשותו של חברו, ולהשתמש בו שלא ברשות הבעלים. עיקרון זה נקרא "שואל שלא מדעת", ובגמרא מבואר ש"שואל שלא מדעת - גזלן". הרמ"א פוסק אפוא ש"הלוקח חמורו של חברו שלא מדעתו ועושה מלאכתו, וכוונתו ליתן לו שכרו, הוי כשואל שלא מדעת והוי גזלן" (חושן משפט שח, ז).

אולם, הלכה זו לא נאמרה בנוגע לטלית. ביחס לטלית פסק השולחן ערוך כי "מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת" (אורח חיים סימן יד, סעיף ד). מבואר אפוא בשולחן ערוך שגם ללא מתן רשות מהבעלים, רשאי אדם ליטול טליתו של חבירו, להתעטף בה, ואף לברך עליה.

הסיבה לכך שמותר לאדם ליטול את טליתו של חברו היא מפני ש"ניחא ליה לאיניש ליעבד מצווה בממוניה" - נוח לו לאדם שתיעשה מצווה בממונו (בבא מציעא כט, ב). כלומר, אדם מעוניין בכך שאחרים יקיימו מצוות ברחושם, ומכאן שיש להניח שבעל הטלית מתרצה בלב שלם שאחרים יקחו את הטלית לשימושם האישי (בתנאי כמובן שיחזירו את הטלית לאחר השימוש).

ואולם, במגן אברהם (סימן יד, ס"ק ח) מקשה על הדברים. שכן, גם אם מניחים שנוח לאדם שיעשו אחר מצווה בממונו, הנחה זו מאפשרת לאותו אחר להשתמש ברכושו לצורך קיום מצווה - אבל מניין לן אסמכתא לעשות קנין ברכושו ולהעביר את הבעלות בו, כפי שדרוש לעניין קיום מצוות ציצית?

משום שאלה זו הסיק המגן אברהם מסקנה מחודשת: באמת כשאדם נוטל טלית חבירו אינו קונה בה קנין, ואין הטלית הופכת לרשותו - ועם זאת, הוא רשאי לברך עליה ברכת הציצית. הסיבה לכך היא משום שאמנם פטור הטלית מקיום המצוה, אבל גם במצב של פטור, הרי לעולם יש "קיום מצוה" בטלית זו (עך דרך נשים שפטורות מקיום מצוות עשה שהזמן גרמא, ולעולם יש להם קיום בעשיית המצוה). כיון שיש קיום במצוה, רשאי הלובש אף לברך על עטיפת טלית (ראה גם במשנ"ב, סימן יד, סק"ט).

העיקרון שבדברי המגן אברהם כבר מוצע בדברי התוספות (חולין קי, ב), לפיו ניתן לקיים מצוות ציצית גם בטלית שאולה (שאינה בבעלותו של הלובש). התוספות מסבירים שיש קושי בברכה על טלית זו, אך מסיימים ש"המברך לא הפסיד". בדבריהם של המגן אברהם והתוספות מבוארים שני חידושים: האחד, שלמרות שהטלית פטורה מן הציצית, לעולם יש בה קיום מצוות ציצית (ואין הדבר דומה לקביעת מזוזה על בית שפטור מן המזוזה). והשני, שניתן לברך על קיום המצווה בטלית - למרות שלדעת השולחן ערוך (סימן יז, סעיף ב) אין לאשה לברך על קיום מצוה שאין לה חיוב בה.

בעל נתיבות המשפט (בספר דרך חיים, סימן יד) אכן חלק על הוראת המגן אברהם, ופסק שאין לברך על טלית שנוטל אדם שלא מדעת חברו.

שימוש או קנין?

מעניין לציין שבספר נתיבות המשפט עצמו (קצה, א) פסק בנידון אחר שדי בהסכמה שלא מדעת אפילו כדי לקנות קנין גמור בממונו, ושלא כדברי המגן אברהם (כן הבין שם בדברי הש"ך, חושן משפט שנח, א).

יש להביא לכך סימוכין מדברי הרמב"ם. הרמב"ם מתייחס לאדם שנטל חפץ מחברו שלא מדעתו, והשתמש בו לצורך קידושי אישה: "הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל וכיוצא בהן, וקידש בו אשה, ובא בעל הבית, אף על פי שאמר לו, 'למה לא נתת לה דבר זה, שהוא טוב ממה שנתת לה', אינה מקודשת - שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתבייש עמו, והואיל וקידש בממון חבירו שלא מדעת חבירו הרי זה גזל, ואינה מקודשת. ואם קידשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז, הרי זה מקודשת מספק" (אישות פ"ה, ה"ח).

לפי רוב המפרשים, כוונת הרמב"ם היא שמי שנטל חפץ שבעליו אינו מקפיד עליו - חפצים כמו תמר או אגוז בודדים, שאמנם אינם הפקר, אך בדרך כלל אין קפידה על מי שייקח אחד - אכן יכול לרכוש בו בעלות, לכל הפחות ברמה של ספק (עי' בית שמואל כח, מה, בשם ב"ח

התכלת שבציצית: "תכלת דומה לים, ים דומה לרקיע, הרקיע דומה לכסא הכבוד". התכלת מאתגרת אותנו לראות את הדברים בראייה "תכליתית" - ראייה של תוכן פנימי ולא של רובד חיצוני בלבד. האדם רואה פתיל תכלת, ורואה בכל מקום שהוא מביל שיש בורא ומשגיח לעולם - שלכל דבר במציאות ישנם רבדים פנימיים ועמוקים, ואל לו לאדם לתור אחר עניו באופן חיצוני ורדוד.

מעין זה היה חטא המרגלים, אשר "הוציאו דיבת הארץ אשר תרו אותה". מה עשו המרגלים? לכאורה, כל אשר עשו הוא להציג את הנתונים אשר ראו בארץ ישראל כפי שהם - פירות גדולים מאוד, ותושבים ענקיים ומפחידים. המרגלים אמנם הוסיפו פרשנות לנתונים, אבל האם אך בפרשנות חטאו, ואילו בהצגת הנתונים קיימו את המשימה שהוטלו?

דומה שעיקר חטאם של המרגלים הייתה דווקא הסתכלותם השטחית על המציאות. צריכים היו נבחרים-עם אלה להסתכל על המציאות בראיה פנימית, ולהבין כי למרות ה"איזמים" החיצוניים, הרי שפנימיות ארץ ישראל שייכת לפנימיות עם ישראל, ובוודאי שיכול הוא לרשת את ארצו. המרגלים בחרו להסתכל על התמונה החיצונית, ולא על הראיה הפנימית.

כאן הקשר בין פרשיות אלו - השאלה היא איך להסתכל על המציאות: בראייה חיצונית, או בראייה פנימית ומהותית.

מצוות ציצית הושוותה לכל מצוות התורה (רמב"ם, הלכות ציצית ג, יב) - כי כל חיינו, ובכללם כל המצוות, הרי הוא שאלה של הסתכלות. ויה"ר שמתוך דקדוק במצווה זו, אכן נזכה לדקדק בכל המצוות, לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת.

על דרך סברא זו מצאנו בשיטה מקובצת (ב"מ דף י, ב, בשם ר"ש די וידש) בדין קנין חצר. ההלכה היא שיכול חצרו של אדם לקנות לו שלא מדעתו (החצר קונה נכס הנמצא בו גם ללא ידיעת הבעלים). לפי ביאור השיטה מקובלת, אין הכוונה בכך שאין צורך בדעת הבעלים, אלא שכיון שכל אדם מצפה שיקנה את מה שמונח בחצרו, הרי שיש "דעת כללית" לשם קנין מה שנמצא בחצר, ודי בכך לחלות הקנין. על דרך זו ניתן לומר לעניין חפצים מהסוג שאין עליהם הקפדה: יש להסתפק ב"הסכמה כללית" של הבעלים שאינו מקפיד על נטילת הפירות על-ידי אחרים, ודי בכך לצורך קנין על-ידי האחר.

בניגוד לכך, אמנם אדם מסכים שיקיים אחר מצוה באתרוג שלו, אך בוודאי שאין בכך "הסכמה כללית" להקנות את האתרוג לאחר. בנסיבות ספציפיות אדם מסכים שיטול אחר את האתרוג, אך אין בו מצב מנטאלי כללי של חוסר קפידה - שהוא מה שנדרש כדי לקנות את החפץ.

יש לומר שהמקרה של טלית דומה לחפצים שאין האדם מקפיד עליהם, ואינה דומה לאתרוג. לעניין טלית, קיימת הסכמה כללית שאחרים ישתמשו בטלית (כפי שאכן שכיח לעניין ברכת הכוהנים וכדומה), מה שאינו נכון לעניין אתרוג. מכאן שמי שנטול את טליתו של אדם, גם שלא מדעתו, יכול אף לברך על הטלית.

הספרים של היום

חשוב להדגיש שחלק מההנחות והאחבנות המצויות בדברי חכמים והפוסקים בנוגע לדעת בני האדם אינן בהכרח תקפות כיום, לאחר שינויים חברתיים מרחיקי לכת.

למשל, מצאנו במשנה ברורה (סימן יד, ס"ק טו) שיש חילוק בין הדין של טלית ותפילין, שבהם רשאי אדם ליטול את של חבירו לשם קיום המצוה, לבין ספרים של אחרים, שאין לו ליטול ספר של אחר לצורך שימוש עצמו (המשנה ברורה תמה שם על מנהג העולם להקל בזה). החילוק בין ספרים לבין טלית ותפילין הוא שבטלית אין הבעלים מקפיד על שימושם על-ידי אחרים, ואילו בספרים אדם מקפיד על שימוש אחרים, מחשש שייקרע הספר.

כיום נראה שדווקא ההיפך הוא הנכון. כיום ספרים הם יחסית זולים, כרוכים היטב, וניתנים להחלפה בקלות יחסית, והמצויאות מורה שאנשים מקפידים הרבה פחות על שימוש בספר מאשר על שימוש בתפילין. כך גם המנהג, לפחות בבתי כנסת ובתי מדרש: שמי שאינו אוסר בפירוש את השימוש בספריו, סימן שאינו מקפיד עליהם, ומותר להשתמש בהם.

יש אפוא צורך לדון בכל מקרה בפני עצמו, ובמקום שעולה שאלה קונקרטית יש כמובן להיעץ עם סמכות הלכתית.

וט"ז; ע"ג גם אבני מילואים כח, מט, וש"ת נודע ביהודה קמא, אבן העזר נט). לפי שיטות אחרות (ע"ג משנה למלך, אישות ה, ח), ברור שהנוטל זוכה לבעלות על החפץ, והספק שבקידושין הוא בגין ערכו הנמוך (פחות מפרוטה) של החפץ.

כך או כך, מבואר מתוך דברי הרמב"ם שדי בהסכמה מכללא, שאינה מפורשת, כדי לאפשר לאחר לקבל בעלות על הרכוש. מכאן ניתן לבאר את דברי השולחן ערוך בדין הנוטל טליתו של חבירו כפשוטו, ואין צורך לחידושים שכתב המגן אברהם. למכרות שאינו נוטל רשות מחבירו, כיון שאין הבעלים "מקפיד" על הטלית (משום שנוח לו שאחרים יעשו מצוה בממונו), הרי שדי בכך שיקנה הנוטל את הטלית להיות שלו, ולקיים בה מצות ציצית.

הנוטל אתרוג חבירו

על-פי לשון הכתוב "ולקחתם לכם ביום הראשון", מבינים חז"ל שמצוות נטילת ד' מינים דורשת בעלות על המינים עצמם (ע"ג בשולחן ערוך, אורח חיים תרמט, ה). האם ניתן להשתמש באתרוג של אחר, ולקחת אותו בלי לבקש רשות?

ברמ"א (סימן תרמט, סעיף ה) מבואר שאמנם רשאי אדם ליטול אתרוגו של חבירו שלא מדעתו, ולצאת בו מצות ד' מינים (משום שניחא ליה לאיניש שיעשה אחר מצוה בממונו), אך הלכה זו מוגבלת לשאר ימי הסוכות, ואינה תקפה ביום הראשון של סוכות, שבו יש צורך שהאתרוג יכנס לבעלות הנוטל. לעניין היום הראשון, אין להשתמש באתרוג של אחרים בלי לבקש את רשותם, שכן אין האתרוג נכנס לרשותו ולבעלותו של הנוטל.

מכאן נראה כדברי המגן אברהם הנ"ל, שלמרות שאדם שיעשה אחר שימוש בממונו לצורך מצווה, אין די בכך כדי שיוכל האחר לקנות את החפץ ולהכניסו לבעלותו - ולכן אינו יוצא באתרוג חבירו ביום הראשון של סוכות.

נמצא לכאורה סתירה בין ההלכות. מצד אחד, מבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל שיכול אדם לקנות חפץ שאינו מקפיד עליו חבירו, ולקדש בו את האשה (לפחות כדי ליצור ספק קידושין). אך מאידך, בדברי השולחן ערוך (בדין אתרוג) מבואר שאין אדם יכול לקנות אתרוגו של חבירו, למרות שנוח לבעליו שיקיים אחר מצוה בממונו.

חילוק בין חפצים שונים

ייתכן שיש לחלק בין סוגים שונים של חפצים. בנוגע להלכות קידושין, הרמב"ם מתייחס לחפצים שאין האדם מקפיד עליהם באופן כללי: אם אורח נוטל תמר או אגוז מתוך הבית, בעל הבית אינו מקפיד על כך. לעניין רכוש מהסוג הזה אין צורך בהסכמה מפורשת, ודי בהסכמה כללית כדי שאחר הנוטל תמר או אגוז יקנה אותם לעצמו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

נשואי כהן לאלמנה שלא קיבלה חליצה

שאלה:

כהן שנשא אלמנה הזקוקה לחליצה ולא חלצה. מה דין הנישואים? ומה דין הילדים? האם הם חללים?

תשובה:

שלום רב,

אלמנה הזקוקה לחליצה, ולא קיבלה חליצה אסורה מדאורייתא לכל אדם בין אם הוא כהן ובין אם לאו. גם לאחר שתקבל חליצה, אסורה לשוב לבעלה שנישאה לו באיסור, ואפילו אם זה בשוגג. בנוסף, היא אסורה לכהן משום שחלוצה פסולה לכהונה מדרבנן. ראה שו"ע אבה"ע סי' ו' סעי' א'. ראה ברמ"א שם סי' קנט סעי' ג': יבמה שזינתה לפני שקיבלה חליצה יש אומרים שהיא אסורה לבעול. והסיבה היא משום שחז"ל קנסו אותה אפילו בשוגגת שלא ידעה שהיא זקוקה לחליצה.

ועי' מה שכתב בשו"ת חתם סופר (אבה"ע סי' כו) על דברי הרמ"א אלו, וסיים: ונשאלתי למעשה ביבמה כנ"ל שישינה ומ"מ איני אומר למעשה להקל והרופה לסמוך יסמוך שאני איני כדאי. ומ"מ הדבר מתמיה מאחר בדורותינו מעשי' בכל יום שנתפתו פנויות נדות שאיסורם איסור ולא קנסינן לאוסרה על הבעול אדרבא משתדלים לישא אותה כמ"ש תוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה משום וכו' ואיך נחמיר על זה שעבר גם על לאו לא תהיה אשת המת החוצה וגם הוא איננו לאו דשאר אלא לאו בעלמא כמ"ש רש"י יבמות צ"ב סוף ע"א דלא הוי אלא לאו גרידא ע"כ מי שרואה לפי הזמן והמקום להתירה לבעול שומרת יבם שזינתה היינו אחר שתחלוץ לה יבמה מאן מרמי ליה מיניה אבל מאתי לא תצא הוראה". ומ"מ מאחר שאם יש קנס זה מדרבנן, אפשר להתיר וראה בקובץ תשובות הגרי"ש אלישיב ח"ג סי' רו.

אולם כל זה רק כאשר זינתה עם אדם ללא נישואין. אבל במקרה שהיא גם נישאה לו, חז"ל גזרו שתהיה אסורה לו גם כאשר היא שוגגת. כך מבואר ביבמות צב ונפסק שם בשו"ע. לכן, במקרה שאתה שואל, שהיא נישאה לאותו כהן היא אסורה לחזור אליו גם לאחר שתקבל חליצה מאח בעלה הראשון. בנוסף כאמור יש איסור דרבנן לחלוצה.

לגבי דין הילדים, כפי שמבואר שם, יש מחלוקת בראשונים אם הוא ממזר מדרבנן או שאינו ממזר כלל. שני הדעות הובאו בשו"ע שם סעי' ב'. לשאלתך האם הילדים חללים, התשובה היא כן. אמנם הדין הוא שחללים נעשים רק כאשר הם נולדים לכהן מאישה האסורים זה לזה באיסור שיש רק לכהנים. אבל זקוקה ליבום לזר אסורה תמיד, לאו דווקא בכהנים ולכן אין בזה חללות. ראה סי' ז' סעי' יב. אולם אם היא תבעל לאדם האסור לה כמו אותה כהן, אפילו פעם אחת לפני שנכנס להריון, הרי שבאותו ביאה היא נעשית זונה, וממילא ילדיה מכהן יהיו חללים מלבד הסוגיה של ממזרות מדרבנן. וראה עוד בשו"ת עונג יו"ט אבה"ע סי' קכ. בנוסף, יש לילדים גם דין חללות מדרבנן ראה שו"ע שם סי' ז' סעי' יט.

לפני עיוור במתן ייעוץ רפואי

שאלה:

שלום עליכם! נשאלתי בדין מתן ייעוץ תזונתי לחולים על תחליף תזונה שאסור באכילה ועדיף מבחינה רפואית במידה והתזונאית מיעצת גם על תרופה המותרת ופחות עדיפה, אם יש בכך לפני עיוור או עכ"פ מסייע (היא מציינת את התרופה האסורה מתוך יושר אישי). עוד שאלה אם כשמציינת בפני החולה שהתרופה האסורה אסורה, אם יש בכך צד להקל. ישנם חולים שזהו מזונם היחיד ועבורם לכאורה יש שאלה של פיקוח נפש (עד שיהיה מקום לדון אם מאכלות אסורות הם "הותרה" אצל פיקוח נפש, כך שלא יהיה צורך להעדיף את התחליף הכשר) ויש שעבורם מדובר רק בתוספי תזונה חשובים (החולה לא מסוגל לפרק חלבונים והתחליף מספק אותם מפורקים), באופן שהחולה לכל היותר ייחלש במידה ולא ייטלם.

עוד יש לציין שמדובר בתרופה שאינה כשרה הואיל והחלבונים מתפרקים ע"י אנזים שניטל מחזיר. אני מציין זאת משום שראיתי בקונטרס מאור לכשרות (תשע"ה, עמ' 35) של הרב י"מ לוינגר שליט"א שיש צד להקל בשימוש באנזימים מצד פנים חדשות אלא שאין זו הכשרות האידיאלית, מה שאולי מהווה צד להקל אם אכן הבעיה היחידה בתרופה היא האנזימים. מה עוד שראיתי טענה שאנזים שרק מפרק את החלבונים אינו נחשב כמעמיד, אשמח לשמוע אם ידועים לכם צדדים נוספים בנידון.

באשר לשאלת הלפני עיור, הנה במה שמציינת בפני החולה שהתרופה אסורה לכאורה אין צד קולא בהלכות לפני עיור אחר שגם מזיד נחשב עיור (ורק אם הנידון הוא מצד "מסייע" יש מקום לומר שבמזיד אין איסור לפי מה שבאר הדגול מרבבה ביו"ד קנ"א על הש"ך המפורסם שם בסק"ו). ולכאורה יש לפקפק אם שייך לפני עיור משני טעמים, חדא דספק אם יבחר באיסור או בהיתר וכעין הא דמשאלת אישה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכו'. אכן יש לחלק ששם אותו כלי עצמו משמש להיתר ולאיסור וספק אם יש כאן איסור כלל ועל כן מותר, משא"כ בנידו"ד אם יבחר באיסור הוי ודאי מכשול וספק אם יבחר בו, וצ"ע אם יש לחלק מחמת סברה זו. עוד יש מקום לומר שיכול החולה לקבל הייעוץ על התרופה האסורה מרופא אחר והוי ממש כחד עבר דנהרא. אכן לכאורה גם זה אינו דכיון שאם הרופא הזה יסתיר את המידע מהחולה וייעץ רק על תרופת ההיתר, הרי שהחולה לא ידע כלל על אפשרות האיסור ומהיכי תיתי דילך אצל רופא אחר. ואם נאמר דאינו אלא מסייע אולי אפשר להקל מצד שאינו בשעת העבירה עצמה כמו שהסיקו הבנין ציון (ס' ט"ו) והמהרש"ם (ב, קפ"ד). ויל"ע אם שייך לסנף כאן את סברת הדגול מרבבה בדעת הש"ך המפורסם (יו"ד קנ"א סק"ו) דבמזיד ליכא איסור מסייע, דאף אם מדובר בחילוני שאוכל נבלות בשאט נפש אפשר דאינו אלא שוגג כחידושו הידוע של החזו"א. ואמנם נחלקו בזה גדולי הזמן (כך מביאים משם הגרי"ש אלישיב זצ"ל) אם בזמנינו שיש הנגשה גדולה בכל מקצועות היהדות וכל הרוצה ללמוד יבוא וילמד, שייך לדונם כתינוקות שנשבו ולשיטתם אולי אפשר להקל בנידו"ד מצד סברת הדגול מרבבה. איברא דדעת הג"ר אשר שליט"א (שאלות ותשובות מנחת אשר, ח"א סימן י') שאף בזמנינו חשיבי כתינוקות שנשבו. וראיתי לג"ר משה פיינשטיין זצ"ל שהתחבט בזה וצייד שניחשבים מזידים (אג"מ או"ח ה סימן כ"ח בשלהי התשובה (אות כ"ב)). אשמח לשמוע חוות דעתכם. ביקרא דאורייתא.

תשובה:

שלום וברכה

הרבה אין לי להוסיף אחרי הסקירה היפה שעשית... אלא שנראה לי שיש נקודה אחת שלא הבאת בחשבון, שכן למרות שלפי דעתי אכן לא מדובר בלפני עיור ממש אלא במסייע בלבד, גם בגלל שיש הרבה מידע נגיש לציבור גם בלי העצה הזו, וגם בגלל שאינה מזמנת לאדם את עצם הדבר האסור אלא רק מייצעת לו ליטול, לא יספיק כאן הקולות שיש במסייע - שאינו בזמן האיסור וכדומה, כיון שיש גם מצוה להפריש אדם מאיסור, ולה יש אפשרות להפריש אותו מאיסור, על ידי שאדרבה, תלמד אותו שאין צורך לקחת דוקא את הדבר האסור, כי יש תחליף כשר! כמובן אינני מביע דעה על עצם כשרות המוצר, זה צריך לשאול מומחי כשרות באופן ספציפי בכל מוצר, וגם אינני מביע דעה לגבי מצבי חשש פיקוח נפש כמובן אם ישנם, אלא בהנחה שמדובר במאכל אסור ובמצב שאינו מתיר לאכול דבר אסור, יש לה דרך להפרישו מן האיסור, ועל כן בהנחה שמדובר בשוגג כפי שציינת מחלק מהפוסקים, יש עליה לכאורה מצוה זו.

בהצלחה.

האם מצוות השבת אבדה דוחה איסור מוקצה

שאלה:

שבוע טוב. מצאתי בליל שישי תעודת זהות ובתוכה כרטיס בנקט וכרטיס קופת חולים. מה הדין האם זה מוקצה?

תשובה:

שלום וברכה,

נחלקו הפוסקים באדם שמוצא מוקצה בשבת, האם מותר לו להגביה את האבדה כדי לקיים מצוות השבת אבדה - האם מצוות השבת אבדה דוחה איסור מוקצה. ומספק לא יגביה, ושב ואל תעשה עדיף.

בהצלחה.

בביאור הלכה סו"ס רסו הסתפק לגבי מציאת מוקצה בשבת האם חייב להשיב. וציין לביאור הגר"א בסימן תקפו סעיף כב, שנראה מדבריו שאיסור מוקצה נדחה מפני מצווה דאורייתא. אמנם בשו"ת חתם סופר סימן פב ד"ה יעויין סובר שאין להתיר איסור מוקצה משום מצוות השבת אבדה, מאחר ואצל הבעלים לא היה מותר להגביה משום איסור מוקצה, ה"ה אצל אחר לא נתיר לו להגביה לצורך הבעלים. וצריך בע הממון למחול על ממונו משום איסור מוקצה.

שאל רכב לנסוע לכותל וניזוק על ידי ערבים

בס"ד שאלה בענין החזרת דלק בשכירות רכב א[ראובן השאיל לשכנו את רכבו לצורך נסעה בליל ו' לכותל המערבי הרכב לא היה מבוטח לאזור ערבי ושניהם ידעו מזה כאשר העביר המפתחות אמר ראובן לשכנו שיחזיר לו טנק דלק מלא כאשר הגיע סמוך לכותל התנפלו עליו ערבים ושדדו המכונית ראובן טוען שהרכב היה בהשאלה וחייב באונסים, והבקשה למלא הדלק הוא בשביל הדלק שהשתמש. והשואל טען חס ושלום הרי זה רבית קצוצה ההסכמה לתוספת הינו עבור השימוש ברכב אם כן יצא מגדר שואל לגדר שוכר ופטור מאונסים. ב[אם נניח שדנים על כל העסק כחטיבה אחת והתוספת הוא עבור ההשתמשות יש לדון בכל מי ששוכר רכב ומחזיר רק הכמות שלקח אך הדלק התייקר האם יש בזה איסור סאה בסאה ולפחות בזמנים או מקומות שאין מחיר יציב שאין לסמוך על יצא השער כי אם נדון שזה חלק מהשכירות יש להסמך דברי הט"ז קס"ב שבדרך מקח וממכר אין איסור סאה בסאה.

שלום וברכה,

משאיל שמתנה שימלא לו טנק מלא, לא נראה שכוונתו לקבל שכר עבור השאלה, אלא כוונתו שיחזיר מלא כפי שקיבל השואל. ולכן לא חייב השואל למלאות יותר ממה שקיבל, ואם ימלא יותר פעמים שיהיה איסור ריבית.

לכן בשאלה הנ"ל אין כאן דרישת תשלום עבור ההשאלה, והשואל יש עליו את כל דיני שאלה - וחייב באונסים. אמנם אם התנה השואל שנוסע ברכב למקום מסוכן, ונסע למקום המסוכן וקפצו עליו ערבים, נחלקו הפוסקים האם נחשב למתה מחמת מלאכה שפטור השואל, ולדעת המחבר פטור. ולדעת הרמ"א והש"ך חייב.

אם התנה המשאיל שיחזיר תוספת דלק, והתוספת עבור השאלת הרכב ולא עבור הלוואת הדלק, אין איסור ריבית, כיון שהתוספת עבור השאלת הרכב. ויש לדון רק כלפי הקרן של הדלק האם יש בו איסור של סאה בסאה, ובמקרה שאין את ההיתר של סאה בסאה, לא יהיה את ההיתר של הט"ז כיון שכלפי הקרן אין כאן מקח וממכר אלא הלוואה רגילה. בקיצור: הדלק שהשתמש נחשב הלווה ונחשב סאה בסאה. והתוספת זה תשלום על ההשאלה.

שואל שצריך לשלם שכר אפילו מזערי, אינו שואל ואין עליו חיוב אונסים.

שאל רכב ונסע למקום שמועד לפורענות ללא קבלת רשות מבעה"ב, לא נחשב אונס, ולכן גם שומר שכר יהיה חייב.

כאשר שאל רכב והתנה שישואל את הרכב עבור נסיעה למקום מסוכן, נחלקו הראשונים האם נחשב למתה מחמת מלאכה ופטור או שאינו נכלל בפטור של מתה מחמת מלאכה. ראה שו"ע חו"מ סימן שמ סעיף ג שלדעת המחבר פטור ככל שואל שפטור אשר הקלקול אירע מחמת מלאכה. כיון ששואל את הכלי ללכת במקום המסוכן. ולדעת הרמ"א חייב. כיון שהקלקול לא אירע מחמת השימוש במוצר אלא מחמת גורם חיצוני. הש"ך פסק כדעת הרמ"א.